

2. 1976-78 - az adagolt módszer mellett kifejlesztik a folyamatos, közvetlen hozzáférést biztosító on-line rendszerű feldolgozást.
3. 1978-81 - saját ICL 2900-as számítógépre alapozott, a könyvtárak széles köre számára biztosított közvetlen és adagolt módszerű hozzáférést biztosító bibliográfiai szolgáltatást hoznak létre. E harmadik fázis megvalósítása az Egyesült Királyság könyvtárai és Információs rendszerei számára közvetlen hozzáférést biztosít a világ nemzeti bibliográfiai központjai által előállított recordokhoz.

A Kutatási és Fejlesztési Osztály 1974-ben jött létre, amikor az önálló Tudományos és Műszaki Tájékoztatási Hivatal, az OSTI beolvadt a British Libraryba. Az osztály a könyvtári és tájékoztatási rendszereket érintő jelentősebb általános kutatásokat végzi pl. vizsgálja az on-line rendszerű információvisszakereső rendszereket, a könyvtárközi kölcsönzés saját, országos szállítási rendszerének lehetőségeit, az Egyesült Királyság tájékoztatási rendszereinek költségvizsgálatát. Több milliót költenek évente országosan könyvtári és tájékoztatási tevékenységek tanulmányozására. Az osztály kutatómunkája során rendszeresen együttműködik hazai és nemzetközi szervezetekkel és részt vesz azok programjában. Tevékenységében fontos szerepet játszik más könyvtárak fejlesztési és kutatási programjainak támogatása.

A British Library rendszeresen gondoskodik munkatársai képzéséről, és továbbképzéséről, kiterjed ez egyrészt az új munkatársakra, másrészt a régi dolgozóknak az új eredmények és módszerekkel való megismertetésére.

A könyvtár gondot fordít arra, hogy az egész könyvtáros közvélemény kellő tájékoztatást kapjon a British Library tevékenységéről és tudatában legyen tevékenysége fontosságának.

Az új intézmény állandó kiadványa a British Library Journal, emellett valamennyi osztály kiadványai folyamatosan jelennek meg a British Museum Publicatin Ltd gondozásában.

The Exchange of Bibliographic Data and the MARC Format. - Austausch bibliographischer Daten und das MARC Format. Proceedings of the International Seminar on the MARC Format and the Exchange of Bibliographic Data in Machine Readable Form. Berlin, June 14 -16 1971. [Hrsg] Arbeitsstelle für Bibliothekstechnik (Berlin). München-Pullach - Berlin Verl. Dokumentation. 1973. 196 p.

/Bibliothekspraxis 6./

A konferencia néhány előadásának ismertetése

BIBLIOGRÁFIAI ADATOK CSERÉJE ÉS A MARC FORMÁTUM

A Berlinben megtartott kongresszus alap gondolata, hogy szigorú szabványosítás alapján működő elektronikus adatfeldolgozással lehetővé válik nemzeti bibliográfiai hálózatok kialakítása, amelyek több bibliográfiai központot foglalnak magukba. Ezek a központok gyűjtik az adott országban megjelenő összes nyomtatott dokumentum bibliográfiai információit, átalakítják géppel olvasható formába és terjesztik. A nemzeti

központok cserélik egymás között a géppel olvasható nemzeti bibliográfiákat, s ezáltal bárki számára lehetővé válik, hogy a világ teljes irodalmi terméséről áttekintést kapjon. Az ügy előmozdítása érdekében a kongresszus határozatot hozott arról, hogy az IFLA és az ISO aktivitását, akár több új munkacsoport létrehozásával is, növelni kell.

Egy nemzetközi bibliográfiai információt cserélő rendszer hatékonysága függ a gépi rekordokat és ezek adattartalmát meghatározó szabványok megvalósításától, olyan nemzeti bibliográfiai intézmények létrehozásától, amelyek felelősek a teljes nemzeti könyv és nem-könyv anyag bibliográfiai leírásáért, végzik más országokkal a bibliográfiai leírások cseréjét, a cserébe kapott anyag feldolgozását és szétosztását a nemzeti könyvtári rendszerben.

A kongresszus folyamán a gépi formátumok szabványosításával kapcsolatban felmerült kérdések:

1. Meg kell vizsgálni és meg kell határozni a nemzetközi formátummal kapcsolatos problémákat, különös tekintettel az eddig előfordult variációknak a különböző országok közötti formátumcserére gyakorolt hatására.

2. Meg kell vizsgálni és meg kell határozni a rekordok adattartalmának inkompatibilitásával kapcsolatos problémákat. Javaslatokat kell tenni a variációk hatásának megszüntetésére a bibliográfiai leírásban, címfej kiválasztásában, transliterációban és a karakterkészletben.

3. Javaslatokat kell kidolgozni a bibliográfiai információt cserélő hálózatok szervezeti felépítésére.

Az előadások egy csoportja a MARC rendszeren alapuló nemzetközi információcsere problémáival foglalkozott.

R.E. Coward: MARC, nemzeti és nemzetközi kooperáció

A nemzeti adatbankok hatékonyságának és használatának néhány gyakorlati kérdésével foglalkozott az előadás. A cél az, hogy új típusú bibliográfiai keretet kell létrehozni minden országban a katalógizálási, kölcsönzési és nemzeti könyvtári szolgáltatások előállítására. Mindezek a tevékenységek nemzetközi természetűek, a legvégső cél a nemzetközi rendszer kiépítése. Ez a nemzetközi rendszer a MARC-ből fog kifejlődni.

A legnagyobb és legfontosabb nemzeti bibliográfiák gépesítése már megoldott vagy a közeljövőben fog megvalósulni. Ezek a számítógép-centrikus nemzeti bibliográfiai intézetek - akár részét képezik a nemzeti könyvtárnak, akár nem - képesek arra, hogy gazdasági és szakmai tekintélyük révén létrehozzák a nemzetközi MARC hálózatot. Szoros kapcsolatban vannak a nemzeti könyvkiadással, és jelentős adatfeldolgozási tapasztalattal rendelkeznek. A nemzetközi rendszer ezeknek a nemzeti intézményeknek a hálózata.

A nemzetközi szabványok alkalmazása a nemzeti központok adatcseréjének lebonyolításában nem azonos egy, az utolsó subfield-kódig univerzális MARC rendszerrel. A MARC formátum megfagyasztása nem ésszerű, elegendő a csere anyagát képező gépi formátum rögzítése. Erre a közös, részletes MARC alkalmazási szabványra sürgősen szükség van, a nemzeti intézmények közötti közvetlen kapcsolat kialakítása érdekében. Ez a szabvány nyilvánvalóan sokkal részletesebb lesz, mint a nemzeti változatok. Mindegyik nemzeti rendszer változik, fejlődik, s ha van egy semleges csere-formátum, a nemzeti változatok okozta problémák nagyrészt megszűnnek.

A nemzetközi adatbankok felállítására már van példa, az angol-amerikai adatbank. A hasonló típusú nemzetközi adatbankok létrehozását csak az igazolja, ha valóban naprakészen és nem 3-4 éves késéssel szolgáltatnak adatot. Ez úgy érhető el, ha mindegyik országban elkészítik a nemzeti rekordokat a megfelelő helyen és a megfelelő időben.

A nemzeti könyvtárak a kötelezpéldány alapján előállítják a nemzeti bibliográfiai adatbankot. A kötelezpéldány privilégiumnak a késedelem nélküli katalógus-információ szolgáltatásával kell társulni. A külföldi szerzeményezés gyors lebonyolítása érdekében úgy kell szervezni a nemzeti adatbankokat, hogy közvetlenül kapcsolódjanak a nemzetközi adatbankokhoz.

A bibliográfiai adatcserén kívül a dokumentumcserét is az adatbankok alapján kell lebonyolítani. Ehhez kiegészítő információ szükséges az egyes tételek lelőhelyéről. Az Angol Nemzeti Bibliográfia London és a Délkeleti Régió könyvtáraiból az SBN alapján kb. évi félmillió lelőhely-bejelentést kap. Egy külön file-on rögzítik ezeket az adatokat és kéthavonta összesítik. A könyvtárak egy kijelölt csoportja kapja ezt, és az eddigi tapasztalatok alapján jól hasznosítja területe tájékoztatásában. A lelőhelyfeltárás után a következő logikus lépés az lenne, ha az országba be nem szerzett művek jegyzékét is elkészítenék. Ez a jegyzék pontos információt biztosítana a központi állománygyarapítási szükségletről.

A fejlődés eddigi szakaszában Angliában kialakítottak egy rendkívül rugalmasan működő központi bibliográfiai rendszert. A következő lépés, ugyanilyen rugalmas helyi rendszerek létrehozása. Az egyes könyvtárakat és a MARC-ot kompatibilissá kell tenni.

J.C. RATHER: A géppel olvasható bibliográfiai adatok cseréjének lehetősége

A csere három alapfeltétele:

1. A géppel olvasható rekord-strukturának mindenfajta információ számára megfelelőnek kell lennie, függetlenül az információ specifikus tartalmától. Független legyen bármilyen hardware konfigurációtól is. A MARC formátum ezeknek a követelményeknek megfelel, minthogy alapvetően variálható mezőjű kommunikációs formátum, az adatelemek hosszától és komplexitásától függetlenül minden bibliográfiai elem-típusra alkalmazható. Alkalmos adatcsere céljára, mivel nem egy adott cég adattárolási és feldolgozási igényei számára készítették. Minden felhasználható rendszernek meg kell terveznie a saját szükségleteihez szabott feldolgozási formátumot. A nemzetközi csere lebonyolításához pedig a szabványosított nemzetközi kommunikációs formátumot kell használnia minden bibliográfiai központnak. Az ISO állásfoglalása szerint egy szabvány 65 %-os alkalmazása már kielégítő eredményt biztosít. A nemzetközi MARC formátum esetében ennél sokkal szigorubb szabványalkalmazással lehet csak maximális hatékonyságot biztosítani.

2. Tartalom-jelzők. A MARC formátum változó mezőinek adatelemeit jelölő tartalom-mezők sokfélesége megnehezíti a rekordok cseréjét. A kommunikációs formátumban egy közös jelkészlet használatát kellene bevezetni, függetlenül a nemzeti rendszereken belüli változatoktól.

3. Adatok. A bibliográfiai adatok nemzetközi cseréje nemzetközileg elfogadott egységes leírási szabályzatok bevezetését teszi szükségessé. A szabályok értelmezése közötti eltérések, s ebből adódóan az alapfile-ok közötti különbségek jelentősen befolyásolják a cserélt adatok kompatibilitását. Kisérletképpen összehasonlítottak 500 Angol Nemzeti Bibliográfiában használt rendszert és LC kártyát. A címfejek több mint

felénél volt eltérés. A központozás szabványosításával lehet közelebb kerülni a probléma megoldásához. Így az alapvető bibliográfiai információ mindig következetesen közölhető, függetlenül attól, hogy hol adták ki.

R.M. DUCHESNE: MARC és SUPERMARC

Az angol és amerikai MARC II közötti különbségeket elemezte az előadás. A MARC II-t nemzetközi csere céljára tervezték. A formátum angol és amerikai alkalmazását felülvizsgálva megállapították, hogy nagyszámu eltérés van a kettő között, s a változatok kialakulása növekvő tendenciát mutat.

A különbségek a rekord-formátumban a tartalomjelző kódok között pl.:

111	Testületi Név Konferencia vagy gyűlés	US	UK(1971)	UK(bevezetésre kerülő)
	Szám	§ b	§ m	§ i
	Hely	§ c	§ l	§ j
	Dátum	§ d	§ K	§ k
	Alárendelt egy- ség a névben	§ e	§ j	§ c

A rekord-tartalomban eltérés van az adatelem kialakításában. Ezek a különbségek az eltérő katalogizálási szabályzatban gyökereznek. Nem jelentősek azok az eltérések, amelyek az egyik rendszerben meglévő, a másiktól hiányzó adatelemekből adódnak.

A nemzeti MARC rendszerek közötti különbségek felszámolásának eszköze a nemzetközi kommunikációs formátum, a SUPERMARC. Az ISO Technical Committee 46 Munkacsoportjának a feladata a nemzetközi szabványosítás kidolgozása.

Az előadások másik csoportja az LC és a BNB által működtetett MARC II formátummal kapcsolatban a nem angol nyelvű nemzeti bibliográfiai rendszerek és gépesített könyvtári hálózatok létesítése során felmerült problémákat vitatta meg.

M.CHAUDVEINC: Néhány megjegyzés a MONOCLE formátumról,
a MARC formátumhoz viszonyítva

A MONOCLE formátum a MARC továbbfejlesztett francia változata. Pl. a 100 (szerző) mezőben az összetett neveket jelző indikátorokat módosították, a cím-részben a tag-sorrendet a logikus file-rendezési sorrendnek megfelelően alakították át. Több új mezőt is tartalmaz a MONOCLE formátum. Pl. 502 Disszertáció

545 Periodikum címe, amelyből a cikk származik. Sorozatok, gyűjtemények, többkötetes művek egy vagy több szerzővel való feldolgozása az eredeti formátum további fejlesztését teszi szükségessé.

A Library Information System (Könyvtári Tájékoztatói Hálózat)-ben a könyvtárak számítógépesített könyvtári hálózatba tömörültek. A központi számítógéphez kapcsolódó regionális számítógépeken és terminálokon keresztül a könyvtárak képesek lesznek szerzeményezési, katalogizálási, folyóirat-nyilvántartási és kölcsönzési tevékenységet folytatni. A hálózat alkalmas egyéb nemzetközi rendszerekkel a kapcsolatfelvételre. Svédország 6 egyetemi régióra oszlik, mindegyikben egy regionális számítógép szolgálja a regionális hálózatot. Központi számítógép kapcsolja ezeket a központi file-hoz. Számos terminálon keresztül on-line kapcsolat létesíthető a regionális számítógépekkel és különböző adatbankokkal. Az adatbankokat a következő file-ok alkotják: kölcsönzők nyilvántartása, diák-, szerzeményezési-, folyóirat-, könyv- és dokumentumfile. A központi számítógépen keresztül lehet kapcsolódni a MEDLARS, ISI, INSPEC, METADEX, ERIC, stb. szolgáltatásokhoz.

A LIBRIS a MARC II-n alapuló automatizált hálózat. Ez azt jelenti, hogy a decentralizált inputot a különböző egyetemi könyvtárakból a regionális központok részletesen feldolgozzák, a központban pedig csak a bibliográfiai rekordok rövidített változatát tárolják. A rendszer outputja a terminálokon keresztül folytatott dialógusokon kívül konvencionális bibliográfiai termékek, mint pl. katalóguscédula vagy nyomtatott katalógus.

A decentralizált hálózat működtetéséhez kooperatív szabványosítás szükséges. Az input harmonizálásának érdekében kiadták a LIBRIS Kézikönyvet. Ez utasítást tartalmaz a katalogizálási gyakorlatra, a kölcsönzők regisztrálására, a kölcsönzési, szerzeményezési gyakorlatra vonatkozóan. Az egyes feldolgozó helyeken a cimleírást lyukszalagra rögzítik, az új anyag csoportos feldolgozási módszerrel épül be a rendszerbe. Kölcsönzést a terminálokon keresztül ISBN, szerző vagy cím szerint lehet kérni. Ha pontosak a kért adatok, a válasz a teljes bibliográfiai leírás. Ha hiányos a kérdés, a rendszer 32 alternatívát sorol fel, amelyekből választhat a kérő. A kölcsönzésre a rendszer a kérő azonosítási számának behasonlítása és ellenőrzése után ad engedélyt. A kölcsönzés lebonyolítása fényceruzás módszerrel történik. A rendszer elvégzi még az előjegyzéseket, lelőhelykeresést és a kölcsönzések meghosszabbítását.

A.L.Van WESEMAEL: A MARC II formátum alkalmazása Hollandiában

Hollandiában nincs hivatalos nemzeti bibliográfia. Egy kereskedelmi bibliográfia ad ki a teljesség igénye nélkül Leidenben a Sijthoff kiadó, automatizált rendszerben. A bibliográfiai formátum hasonló, de nem kompatibilis a MARC-kal. 1969-ben kezdték meg az automatizált könyvtári rendszer tervezetének kidolgozását, a PICA-t (Projekt for Integrated Catalogue Automation = Integrált automatizált katalogizálási tervezet). A bibliográfiai formátum a MARC-on alapszik. Néhány kisebb különbség van, ami annak a következménye, hogy: 1. minden on-line katalógusrendszernek vannak sajátos követelményei; 2. a holland katalogizálási szabványra nem minden esetben alkalmazható a MARC II. Az eltérések a cím és a kiadás felvételének módjával és az összetett családnevek van, von, zu tartozékainak jelölésével kapcsolatosak. A MARC formátumot fogják alkalmazni a központi térkép-katalógus elkészítéséhez is.

További előadások a nemzeti MARC adaptálás egyes részproblémáit tárgyalják. Az előadások harmadik csoportja - melyekre itt nem térünk ki - a helyi, illetve regionális számítógépes rendszerek közötti bibliográfiai adatcserével kapcsolatos problémákkal foglalkozott.

TÖRÖK Sára